

РЕЦЕНЗІЯ
на монографію Стрельцової О.В. «Конституціоналізація процесу асоціації
України з Європейським Союзом: теорія та практика»

(Стрельцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика / за наук. ред. О.В. Марцеляка. – К.: Алерта, 2017. – 532 с.)

Європейська інтеграція України охоплює значне коло проблем, пов'язаних з необхідністю реформування правового регулювання суспільних відносин. Одним із найважливіших є питання суверенітету та конституційно-правових аспектів імплементації норм європейського права у національне законодавство, що обумовлює актуальність дослідження конституціоналізації Асоціації України з Європейським Союзом.

Тут, звичайно, необхідно враховувати і тенденції поширення європейського та глобального конституціоналізму, процес, який у своїх публікаціях ми уже називали ефектом «сполучених посудин», за якого відбувається взаємне «переливання» норм національного законодавства та європейського права.

Відповідні процеси, перебуваючи в орбіті міжнародно-правового регулювання, водночас підпадають під колосальний вплив конституційного права держав, залучених до європейської міждержавної інтеграції, що безумовно сприяє конституціоналізації їх національних правових систем.

У цьому відношенні не є винятком і Україна. Підписавши та ратифікувавши Угоду про асоціацію з ЄС, наша держава в черговий раз підтвердила свої наміри долучитися до європейських демократичних цінностей і принципів та продовжувати їх запровадження до законодавства та правозастосовної практики.

Ці обставини зумовлюють підвищену увагу фахівців до виявлення та аналізу чинників, які дозволили б реалізувати європейські прагнення України. У цьому контексті проблематика конституціоналізації асоціативних відносин України та ЄС, піднята О.В. Стрельцовою, є актуальною та потребує глибокого теоретичного осмислення.

Безсумнівно, рецензована монографія є певним теоретико-методологічним внеском у формування відповідного концептуального підґрунтя розуміння та дослідження зазначених проблем, а викладення матеріалу охоплює декілька вимірів їх вивчення, що зумовило відповідну структуру роботи та її поділ на відповідні частини.

Так, у першому розділі, з метою формування теоретико-методологічного підґрунтя для дослідження конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС, автор достатньо детально проаналізувала доктринальні підходи до розуміння категорії «конституціоналізація». Можемо погодитися із запропонованим О.В. Стрельцовою визначенням конституціоналізації, приведеним на основі аналізу практики асоціювання країн Європи у ЄС як особливого правового процесу та виокремленими його видами. Це потребувало обґрунтування нерозривності взаємозв'язку і кореляції між конституцією, конституціоналізмом та конституціоналізацією, а також розкриття сутнісних рис конституціоналізації національної правової системи. Помітно, що надана характеристика принципів, методів, способів (прийомів), етапів, форм, стадій, суб'єктів, об'єктів процесу конституціоналізації, які у своїй сукупності утворюють структурно-змістовний механізм конституціоналізації національних систем права і законодавства, потребувала значної праці по вивченню літератури з питань як європейської інтеграції та європейського права, так і законодавства ЄС і країн-членів ЄС.

Другий розділ рецензованої монографії також лежить у лоні позначеної нами на початку рецензії проблеми суверенітету О.В. Стрельцова присвятила його розгляду проблем наднаціональності як феномену сучасного права з метою формулювання її визначення, у зв'язку із чим автор досліджує поставлені проблеми з врахуванням того, що ЄС є інтеграційним міждержавним об'єднанням наднаціонального характеру. У цій частині роботи також встановлюються та аналізуються конституційно-правові риси у

правовій природі ЄС; висвітлюються тенденції наднаціональної конституціоналізації європейського права; досліджується правова природа і конституційно-правові підстави укладання асоціативних угод між ЄС та третіми країнами; характеризуються «покоління» угод про асоціацію між ЄС та третіми країнами, а також вплив таких угод на конституціоналізацію національних правопорядків.

У цьому контексті логічним виглядає третій розділ, у якому визначаються геополітичні, соціально-економічні та ідеологічні фактори конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС, досліджуються проблеми правового регулювання відносин між Україною та ЄС. Такий підхід обумовив детальний політико-правовий аналіз Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та спробу визначити її місце в конституційному правопорядку України.

Питанням конституційно-правового забезпечення асоціації та подальшої європейської інтеграції України приділяється значна увага у четвертому розділі роботи. Цінним тут є здійснена О.В. Стрельцовою періодизація процесу конституційного реформування в Україні та обґрунтована нею необхідність включення процесу конституціоналізації асоціативних відносин між Україною та ЄС у контекст конституційної реформи в Україні.

Це надало можливість автору визначити правові засади конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС, а також вплив положень Угоди про Асоціацію на перебіг конституційної реформи 2016 р. Зрозуміло, деякі висновки О.В. Стрельцової у цьому контексті є дискусійними, що свідчить як про унікальність дослідження, так і про складність розглядуваних проблем у соціально-політичному та соціолого-правовому відношенні. Особливий інтерес тут викликають положення роботи, присвячені аналізу основних складових конституційної системи правосуддя, до яких були внесені зміни і доповнення у процесі конституційної реформи 2016 р. (судова система, статус суддів, основи правосуддя, суміжні інститути правосуддя, Конституційний Суд України).

Досліджуючи імплементаційний аспект конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС, автор вдало виокремлює важливі правові підстави імплементаційної конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС, основними з яких називає закріплення на конституційному рівні проєвропейського вектору зовнішньополітичної діяльності держави та імплементації міжнародних договорів як основи для впровадження вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до національної системи права.

Враховуючи, що реалізація Угоди про Асоціацію потребує відповідних інституційних та нормативно-правових змін, О.В. Стрельцова у п'ятому розділі монографії зосереджує увагу на організаційно-правовому механізмі конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС. Треба погодитися з вченою у загальному висновку, за яким адаптація національного законодавства до *acquis* ЄС є визначальним напрямом конституціоналізації процесу асоціації України з ЄС. У монографії розкриті інституційна, функціональна та процедурна складові організаційного механізму конституціоналізації асоціативних відносин між Україною та ЄС, визначена роль і значення діяльності Конституційного Суду України, загальних судів та інших державних органів, задіяних у забезпеченні процесу асоціації України з ЄС. Доречними і вдалими є приведені роздуми щодо співвідношення понять «гармонізація» та «адаптація» права і законодавства, виявлені зовнішні та внутрішні способи адаптації законодавства України до «*acquis*» ЄС.

Як вченим, фахівцям з конституційного, міжнародного та європейського права, працівникам органів державної влади і місцевого самоврядування, а також і політикам та громадським активістам стане у пригоді не тільки дослідження теоретико-методологічних проблем європейської інтеграції України з ЄС, але й характеристика сучасного стану реалізації положень Угоди про асоціацію щодо адаптації законодавства України до «*acquis*» ЄС.

В.В. Костицький,
академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор